

جایگاه شرکت تک‌عضو در حقوق ایران و اتحادیه اروپا

جعفر نوری یوشانلوئی *

استادیار گروه حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

مجتبی بانسی

دانشجوی دکترای حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۸/۳ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۶/۱/۲۹)

چکیده

تشکیل شرکت با عضو واحد با وجود پذیرش در اغلب نظام‌های حقوقی معاصر و مزایایی که همراه دارد، در قوانین ایران پیش‌بینی نشده است؛ البته در لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی به امکان تشکیل شرکت با مسئولیت محدود به صورت تک‌عضو در ماده ۴۷۹ اشاره شده است. شرکت تک‌عضو به‌منزله تأسیس حقوقی جدید پس از تصویب دوازدهمین دستورالعمل شماره (۶۶۷) ۲۱ دسامبر ۱۹۸۹ جامعه اروپایی، وارد نظام حقوقی کشورهای عضو جامعه اروپا شد. این دستورالعمل مربوط به نسل سوم از دستورالعمل‌های راجع به شرکت‌هاست؛ دستورالعمل‌های نسل اول و دوم در پی ایجاد سطح بالایی از هماهنگی بین مقررات راجع به شرکت‌ها بودند. انگلستان تحت تأثیر این دستورالعمل در سال ۱۹۹۲ این نهاد را با عنوان «شرکت‌های خصوصی با مسئولیت محدود یک نفره» به رسمیت شناخت و با وجود فقدان نص قانونی در زمینه شرکت‌های تک‌عضو در ایران، مسائلی از قبیل ملی یا مصادره‌شدن بعضی از شرکت‌ها و تملک تمام سرمایه آن‌ها از سوی دولت به‌منزله شخصیت واحد، همچنین تشکیل برخی شرکت‌های با عضو واحد در خارج از قلمرو نظام حقوقی ایران که متقاضی ثبت شرکت خود در ایران‌اند، ردپاهایی از شرکت‌های تک‌عضو در صحنه تجارت ایران مشاهده می‌شود. در مقاله حاضر در کنار مطالعات تطبیقی به مطالعه شرکت با عضو واحد پرداخته و نگاهی بر لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی می‌شود، همچنین تبیین می‌شود که امکان تشکیل شرکت با عضو واحد در نظام حقوقی ایران از منظر تحلیلی ممکن و مطلوب خواهد بود.

واژگان کلیدی

اداره شرکت، انحلال شرکت، تاجر، تشکیل شرکت، شرکت با عضو واحد.

۱. مقدمه

شرکت‌های تجاری به‌منزله ضرورت دنیای صنعتی در عصر جدید در چند سده اخیر حجم عمده‌ای از مبادلات تجاری و بازرگانی جهان را انجام داده‌اند و امروزه به‌منزله بازیگران اصلی دنیای تجارت شناخته می‌شوند؛ بازرگانی که هر لحظه حسب نیازهای متفاوت و متغیر دنیای تجارت تغییر می‌کنند و از پی هر تغییر، ساختار تازه‌ای متولد می‌شود. از اینکه نخستین شرکت‌ها در کجا تأسیس شده‌اند، اطلاعات دقیقی در دست نیست، اما قدر متیقن این است که بشر همیشه با مفهوم شرکت آشنا بوده است (رسایی‌نیا، ۱۳۷۷: ۲۰۵). در قانون تجارت ایران به پیروی از الگوی فرانسوی خود، تعریفی از شرکت تجاری ارائه نشده است. غالب نویسندگان حقوقی شرکت تجاری را به سازمانی تعبیر کرده‌اند که بین دو یا چند نفر تشکیل می‌شود و در آن هر یک به صورت نقد یا جنس یا کار سهمی به میان می‌گذارند تا عملیات تجاری شکل گیرد و منافع و زیان‌های حاصله را بین خود تقسیم کنند. تعریفی که از رهیافت شرایط نوین بازرگانی ارائه می‌شود حداقل دارای یک ایراد است؛ بدین توضیح که وجود دو یا چند نفر را برای تشکیل شرکت‌های تجاری لازم دانسته است. این در حالی است که پیشرفت‌های نظام اقتصادی در عصر جدید ثابت کرده است که برخی شرکت‌ها را می‌توان به صورت تک‌عضو تأسیس کرد. باید اذعان کرد، شکل‌گیری یک شرکت تجاری بیش از آنکه به وجود افراد متعدد وابسته باشد به وجود دارایی و ثروت وابسته است، فارغ از اینکه این ثروت متعلق به یک فرد یا افراد متعدد باشد، زیرا هدف نهایی شرکت، ایجاد فضای مناسب کسب سود و کارکرد اصلی شرکت نظم‌دهی به فضای بازرگانی به‌منزله شخصیتی مستقل و معرفی این نهاد به دنیای تجارت است (کاوایی، ۱۳۸۶: ۱۲). مزایای فعالیت در قالب شرکت سبب شده است، بازیگران تجاری به جای فعالیت تجاری سنتی، در قالب شرکت‌های تک‌عضو به فعالیت بپردازند. هدف از نگارش پژوهش حاضر ایجاد شناختی دقیق نسبت به موضوع شرکت با عضو واحد است. بررسی امکان تشکیل شرکت‌های تک‌عضو در سایه مطالعات تطبیقی می‌تواند گامی برای پاسخگویی به نیاز بازرگانان و دنیای تجارت باشد. این پژوهش در پی پاسخگویی به این سؤالات است: ویژگی‌های شرکت تک‌عضو چیست؟ و چه شرکت‌هایی را می‌توان به صورت عضو واحد تأسیس کرد؟ به عبارت دیگر، آیا تشکیل شرکت‌های تجاری به صورت تک‌عضو با ماهیت انواع شرکت‌ها سازگار است؟ تشکیل، اداره و انحلال شرکت تک‌عضو چگونه خواهد بود؟

۲. شناسایی شرکت تک‌عضو

شرکت تجاری با عضو واحد نهادی است که از تعریف کلاسیک شرکت‌های تجاری دورافتاده است (Tessema, 2012: 5). شرکت با عضو واحد، حداقل در حقوق کنونی، نه نوعی از انواع شرکت‌ها، بلکه وصف برخی شرکت‌های تجاری است؛ بنابراین نه در عرض شرکت‌های تجاری، بلکه صفتی عارض بر آنهاست. گسترش این نوع شرکت‌ها مرتبط با پیشرفت سایر شرکت‌ها و پیچیده‌تر شدن تمایلات بازیگران عرصه تجارت مانند تمایل به تک‌روی و مدیریت تکامل می‌یابد. این نوع از شرکت، تأسیس جدیدی است که پس از تصویب دوازدهمین دستورالعمل شماره (۶۶۷) ۲۱ دسامبر ۱۹۸۹ جامعه اروپایی^۱ وارد نظام حقوقی کشورهای عضو جامعه اروپا شد (Davies, 2012: 3). انگلستان تحت تأثیر این دستورالعمل در سال ۱۹۹۲ این نهاد را تحت عنوان «شرکت‌های خصوصی با مسئولیت محدود یک نفره» به رسمیت شناخت (Lacy, 2002: 5). قانون‌گذاران آلمان^۲ و فرانسه نهاد مزبور را با تأخیر در اصلاحات سال ۲۰۰۰ در قانون تجارت خود وارد کردند. به دلیل نیاز بازرگانان و بازارهای مالی (جعفری، ۱۳۹۱: ۱۷) به وجود شرکت‌های تک‌عضو، این نهاد در کشورهای دیگر نیز با اقبال روبه‌رو شد (Dickinson, 2010: 7). در نظام حقوقی ایران افراد برای تشکیل شرکت، مجبورند حد نصاب مقرر در قانون تجارت را رعایت کنند؛ امری که در مواردی به دلیل بی‌تمایلی برخی بازرگانان به مشارکت با غیر از یک‌سو و میل به تأسیس شرکت و انجام فعالیت تجاری در قالب شرکت از سوی دیگر موجب انجام اعمال صوری از قبیل واگذاری درصد ناچیزی از سهام (کمتر از یک درصد) به سازمان‌های وابسته یا مدیران برای رفع ممنوعیت قانونی و رعایت صورت قانون می‌شود؛ رویه‌ای که می‌تواند منشأ اختلاف در آینده باشد. با این حال قانون‌گذار ایران با درک مشکلات ناشی از الزام وجود دو شریک، همچنین شناسایی این حق که تاجر می‌تواند بین زندگی شخصی و تجاری خود تفکیک قائل شود و هماهنگ با تحولات سایر نظام‌های حقوقی، در ماده ۴۷۹ لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی^۳ امکان تشکیل شرکت مسئولیت محدود با یک شریک را پیش‌بینی کرده است.^۴ این

1. Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on single-member private limited-liability companies Official Journal L 395, 30/12/1989 p. 0040 – 0042; deadline for implementation of the legislation in the member states was 01.01.1992.

2. Gesetz betreffend die Gesellschaften mitbeschränkter Haftung (GmbH).

۳. این قانون در زمان نگارش این پژوهش لازم‌الاجرا نشده است.

۴. ماده ۴۷۹: «شرکت با مسئولیت محدود شرکتی است که به وسیله یک یا چند شخص تشکیل می‌شود و سرمایه آن به سهام یا هر نوع ورقه بهادار دیگر قابل تقسیم نیست و هر یک از شرکای آن، به جز آنچه که به‌عنوان سرمایه در شرکت گذاشته است، هیچ مسئولیتی در قبال دیون و تعهدات شرکت ندارد».

لایحه در زمان نگارش پژوهش حاضر، لازم‌الاجرا نشده است، اما پیش‌بینی چنین مقرره‌ای از تمایل و حساسیت قانون‌گذار به این نوع از شرکت‌ها حکایت دارد.

این مبحث شامل سه گفتار است؛ در گفتار اول ماهیت شرکت تک‌عضو و در گفتار دوم دو نوع تحلیل از شرکت تک‌عضو بر مبنای قانون تجارت و سایر قوانین به‌علاوه واقعیت‌های موجود تبیین و در گفتار سوم انواع شرکت‌های تجاری در حالت تک‌عضوی بررسی شده است.

۲.۱. ماهیت شرکت تک‌عضو

ماهیت در اصطلاح علم منطق، پاسخی است که در مقابل پرسش «این چیست؟» می‌آید (فتاحی اردکانی، ۱۳۹۲: ۸۵). از این رو، مشخصات و ویژگی‌های هر چیز ماهیت آن را شکل می‌دهند. با گذر از این اصطلاح، شایسته بیان است که نهاد شرکت تک‌عضو نهاد مستقلی نسبت به سایر شرکت‌ها محسوب نمی‌شود، بلکه وصفی اضافی برای شرکت‌های تجاری است. بنابراین، ماهیت شرکت تک‌عضو، ماهیت «شرکت تجاری» به‌علاوه ویژگی تک‌عضوی است. شرکت تجاری نهادی است که به موجب توافق بین دو یا چند نفر با شخصیت حقوقی مستقل و با هدف انجام فعالیت تجاری یا غیرتجاری و در نهایت تقسیم سود و زیان ایجاد می‌شود (سیداحمدی سجادی، ۱۳۷۸: ۱۴۳). از این رو، شرکت تجاری دارای این ویژگی و مشخصه‌هاست: قراردادی است، دارای شخصیت حقوقی و دارایی مستقل است، هدف از آن انجام عملیات تجاری و غیرتجاری و در نهایت تقسیم سود و زیان است. شرکت تک‌عضو نیز جوهره شرکت‌های تجاری را در عین تک‌عضوی بودن داراست، با این تفاوت که به دلیل تک‌عضوی بودن اولاً ایقاعی است نه قراردادی و ثانیاً تمام سود و زیان به یک فرد تعلق دارد. در نتیجه شرکت با عضو واحد مستند به بند ۱ ماده ۲ دستورالعمل دوازدهم ۱۹۸۹ شرکتی است که کلیه سرمایه و سود و زیان ناشی از عملیات آن متعلق به یک فرد و مدیریت شرکت به شکل کامل در اختیار این عضو واحد است. شرکت تک‌عضو پاسخگوی نیاز دنیای امروز اقتصاد، همچنین پاسخگوی تمایل برخی افراد به مشارکت‌نداشتن مستقیم با سایرین و دارای ساختار و کارکردی شبیه با سایر شرکت‌هاست. اما ویژگی تک‌عضوی بودن سبب وجود تفاوت‌هایی در برخی از زمینه‌ها از قبیل اداره، وظایف مجامع و دعوت از مجامع در این نوع از شرکت‌ها شده است.

سرانجام این سؤال مطرح می‌شود که آیا با وجود تک‌عضوی بودن، اطلاق شرکت بر آن‌ها صحیح است؟ (Li, 2010: 10).

حقوق خارجی در تعریف شرکت^۱ از وجود دو یا چند عضو سخن به میان می‌آورد (Campbell Black, 1968: 1277)، اما با وجود چنین رویکردی اتحادیه اروپا هنگام تصویب دستورالعمل اروپایی از واژه شرکت^۲ استفاده کرد. این امر حکایت از آن دارد که اتحادیه اروپا با رویکرد جدید و با تکیه بر نیازهای موجود و مصالح اقتصادی از تعریف سنتی شرکت‌ها گام را فراتر گذاشت و با قبول ضمنی این امر که تعداد افراد در شرکت تجاری دیگر از اهمیت سابق برخوردار نیست، عنوان شرکت برای واحد تجاری با عضو واحد را پذیرفت. این رویکرد نیز در حقوق ایران پذیرفتنی است. در نظام حقوقی ایران ایرادی که ممکن است بیان شود آن است که ماده ۵۷۱ قانون مدنی در مقام بیان نتیجه شرکت و نه تعریف شرکت بیان می‌دارد شرکت اجتماع حقوق مالکان متعدد در شیء واحد به نحو اشاعه است. از این رو، چگونه امکان تصور شرکت با عضو واحد بی آنکه حالت اشاعه‌ای ایجاد شود، وجود دارد؟ در پاسخ باید گفت شرکت‌های تجاری و مدنی دارای تفاوت‌های جدی‌اند که تصور یکسانی و اشتراک آن‌ها در احکام نادرست است. از جمله همان‌گونه که بیان شد اثر مهم شرکت مدنی ایجاد اشاعه بین مالکان متعدد است، حال آنکه در شرکت تجاری آورده است به شخص حقوقی جدید تملیک می‌شود و حسب اصل تفکیک دارایی، رابطه دینی جایگزین رابطه عینی سابق می‌شود، اما در شرکت مدنی رابطه عینی مالک و مال به صورت اشاعه همچنان باقی است (همان: ۱۵۰).

۲.۲. موجودیت شرکت تک‌عضو

درخصوص موجودیت شرکت تک‌عضو می‌توان دو نوع تحلیل ارائه کرد:

مطابق تحلیل اول، امکان تشکیل شرکت با عضو واحد در قانون تجارت مصوب (۱۳۱۱) و لایحه (۱۳۴۷) ایران پیش‌بینی نشده است، برای نمونه ماده ۹۴ قانون تجارت همانند مواد دیگر، وجود دو یا چند شریک را برای تشکیل شرکت لازم می‌داند. بنابراین، به‌منزله پاسخ نخست باید قائل به این نظر بود که در نظام حقوقی ایران، امکان تشکیل شرکت با عضو واحد وجود ندارد.

در تحلیل دوم نگاه دقیق به سایر قوانین ما را به وجود شرکت‌هایی با عضو واحد رهنمون می‌کند. پیش‌بینی نکردن شرکت با عضو واحد در قانون تجارت ایران، بدان معنا نیست که هیچ شرکت تک‌عضوی در ایران وجود ندارد، بلکه به دلیل تحولات رخ داده در سایر کشورهای جهان و برخی شرایط موجود در داخل کشور، همچنین تأثیر اقتصادها در یکدیگر، وجود

1. Company and Partnership.
2. Company

شرکت‌های با عضو واحد اجتناب‌ناپذیر شده است. در مواردی شرکت‌هایی در عرصه تجارت فعالیت دارند که صددرصد سهام آن‌ها متعلق به دولت است^۱ و دولت شخصیت حقوقی واحد و مستقلی دارد (عباسی، ۱۳۸۶: ۹۴). حال ساختار چنین شرکت‌هایی که در عرصه تجارت فعالیت می‌کنند، به دلیل شخصیت حقوقی و مستقل دولت همانند شرکت‌های با عضو واحد است.^۲ با توجه به ماده ۴ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۷/۰۶/۱۰ در حال حاضر شرکت‌های زیادی هستند که صددرصد سرمایه آن‌ها ملی یا مصادره شده و به تملک دولت درآمده است، اما به تجارت اشتغال دارند و شرکت تجاری محسوب می‌شوند که فقط یک شخص عضو آن‌هاست. بنابراین، شرکت‌های تجاری دولتی از اشخاص حقوقی حقوق عمومی اند که با عضو واحد تشکیل شده‌اند (محمودی، ۱۳۸۴: ۱۳۰). علاوه بر این، مستند به ماده ۱ دستورالعمل دوازدهم اتحادیه اروپا در کشورهای نظیر انگلیس، ایتالیا، ایرلند، آلمان و فرانسه و بسیاری از کشورهای دیگر امکان تأسیس شرکت با عضو واحد وجود دارد، اگر این شرکت‌ها به ثبت شعبه یا نمایندگی در ایران تمایل داشته باشند، تکلیف چیست؟ آیا نظام حقوقی باید از پذیرش آن‌ها خودداری کند؟ یا آن‌ها را به رعایت نصاب مقرر در قانون ایران مجبور کند؟

ماده واحده قانون اجازه ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت‌های خارجی مصوب ۱۳۶۸/۲۱، به مراجع صلاحیت‌دار اجازه ثبت شرکت‌های خارجی را در صورت وجود شرایطی داده است، حال اگر یکی از این شرکت‌های خارجی تک‌عضو باشند، از آنجا که مراجع مجاز به ثبت آن‌ها هستند، باید آن‌ها را ثبت کنند. بنابراین، از این جهت نیز باید اذعان کرد که امکان وجود شرکت‌هایی تک‌عضو در فضای تجاری ایران وجود دارد. در مجموع باید گفت وجود شرکت‌هایی با عضو واحد در سیستم تجاری ایران امکان‌پذیر است که حسب مورد یا شرکت تک‌عضوی‌اند که دولت عضو واحد آن‌هاست یا شرکت تک‌عضو خارجی است، که در ایران مطابق قوانین به ثبت رسیده است. این نکته نیز شایان یادآوری است که اشاره ماده واحده به این امر که شرکت‌های خارجی «در چارچوب قوانین و مقررات کشور» ایران باید به ثبت شعبه یا نمایندگی خود اقدام کنند، به معنای رعایت قوانین ماهوی ایرانی نیست، بلکه با توجه به عنصر خارجی یعنی تابعیت شخص حقوقی، به معنای رعایت قاعده مادی یا به عبارتی قاعده حل تعارض ایرانی است که مستند به ماده ۵ قانون مدنی ایران^۳ و سکوت قانون مدنی در کتاب اول از جلد دوم و نظر به این مطلب که تشکیل شرکت ماهیتی قراردادی یا در فرض

۱. ماده ۱۰۸ قانون محاسبات عمومی کشور: «انتقال بلاعوض اموال منقول وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی به شرکت‌های دولتی که صددرصد سهام آن‌ها متعلق به دولت باشد...».

ماده ۲۱ قانون مالیات‌های مستقیم: «... یا شرکت‌های دولتی که صددرصد سهام آن‌ها متعلق به دولت باشد...».

۲. ماده ۴ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۷/۰۶/۱۰.

۳. اصل درون‌سرزمینی بودن قوانین.

شرکت با عضو واحد ماهیتی ایقاعی دارد. بنابراین، قانون حاکم بر ایجاد قرارداد و ایقاع و در نتیجه تشکیل شرکت، قانون محل انعقاد عمل حقوقی است.

۲.۳. امکان تشکیل شرکت‌های تجاری به صورت تک‌عضو

در این گفتار شرکت‌های تجاری از جهت ماهیت بررسی می‌شوند تا به دست آید که با رویکرد تحلیلی، تشکیل شرکت با عضو واحد با ماهیت و کارکرد کدام‌یک از شرکت‌های تجاری هماهنگ است. به عبارت دیگر، قلمرو این گزاره که «وجود شرکت تک‌عضو از نیازهای بازرگانان و دنیای تجارت است» به‌حدی گسترده نیست که انواع شرکت‌ها را دربر گیرد، بلکه جمعی و اشتراکی‌بودن از ویژگی جوهری برخی شرکت‌هاست و قائل‌شدن به امکان تشکیل برخی شرکت‌ها به صورت تک‌عضوی به‌منظور داشتن کارکردهای یکسان با نوع دیگری از شرکت‌ها سبب بروز اشکال منطبق‌شدن کارکرد دو نوع از شرکت‌ها می‌شود که از آن به اشکال «انطباق» یاد می‌شود. از این رو، در این قسمت به بررسی انواع شرکت‌ها پرداخته و امکان تک‌عضوی‌بودن هر یک از منظر تحلیلی بررسی می‌شود. هرچند امکان تشکیل شرکت با عضو واحد از منظر قانونی به دلیل پیش‌بینی‌نکردن قانون‌گذار در حال حاضر غیرممکن است.

۲.۳.۱. شرکت‌هایی را که نمی‌توان در قالب تک‌عضوی تأسیس کرد

اساس تشکیل برخی شرکت‌ها بر اشتراک است، بنابراین تشکیل چنین شرکت‌هایی به دلیل اقتضائات خاص به صورت تک‌عضوی مخالف طبیعت آن‌هاست.

۲.۳.۱.۱. شرکت‌های سهامی عام^۱ و خاص^۲

با نگاهی به تاریخچه شکل‌گیری شرکت‌های سهامی آشکار می‌شود که امکان تشکیل این نوع شرکت‌ها به صورت تک‌هسته‌ای وجود ندارد. بشر از ابتدا با تجمیع منابع مالی و نیروی کار و هدایت آن‌ها در جهت کسب سود بیشتر آشنا بوده است، اما نقطه اوج این تفکر بعد از انقلاب صنعتی و برخورد تخصصی با مفاهیم اقتصاد در اثر انقلاب صنعتی بوده است (فیلد، ۱۳۷۳: ۷). در نتیجه انقلاب صنعتی، سرمایه‌داران برای کسب منافع بیشتر به فکر استفاده از پول‌های اندک در اختیار مردم افتادند و شرکت‌های سهامی را تأسیس کردند. بدین ترتیب در سال ۱۸۳۰ میلادی اولین شرکت‌های سهامی به صورت محدود در اروپا تشکیل شدند. از این رو، هدف اصلی تأسیس شرکت‌های سهامی به‌جریان‌انداختن سرمایه‌های نقدی در مقیاس وسیع به‌منظور کسب

1. Public Joint Stock Company.
2. Private Joint Stock Company.

سود بیشتر است و تک‌عضوی بودن با فلسفه وجودی آن‌ها منافات دارد. امروزه شرکت‌های سهامی عام که در تمام دنیا مهم‌ترین شرکت‌ها را تشکیل می‌دهند (شرکت‌های سهامی خاص با همین تاریخچه و اهداف، اما در مقیاس کوچک‌تر) تبلور تکامل شرکت‌هایی هستند که هدف اولیه آن‌ها تجمع منابع تولید ثروت است (اعظمی‌زنگنه، ۱۳۵۳: ۹۴). شایان یادآوری است که شباهت شرکت سهامی خاص و شرکت با مسئولیت محدود نباید سبب ایجاد این تصور شود که این دو نوع شرکت کارکرد یکسانی دارند. به عبارت دیگر، شرکت سهامی خاص با وجود برخی شباهت‌ها با شرکت با مسئولیت محدود دارای تفاوت در کارکرد است. ساز و کار اداره شرکت سهامی خاص از جمله پیش‌بینی چهار نهاد مجمع عمومی، هیئت مدیره، بازرس (قلی‌زاده، ۱۳۹۰: ۲۴۲) و مدیر عامل، همچنین اختصاص تعداد زیادی از مواد قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ به این نوع شرکت که به یقین از سوی قانون‌گذار به جهت خاصی ذکر شده است، گواه اهمیت ویژه شرکت سهامی خاص است. با وجود چنین ساختار و توجه‌ای از سوی قانون‌گذار، شرکت سهامی خاص برای گردآوری شرکای بیشتر و حجم زیادتری از سرمایه‌گذاری در مقایسه با شرکت‌های با مسئولیت محدود مناسب است و از حیث قاعده‌مندبودن در حد وسط شرکت سهامی عام و شرکت با مسئولیت محدود قرار دارد (کاوایی، ۱۳۸۶: ۲۷). امروزه در جهان از شرکت‌های تک‌عضو در سرمایه‌گذاری‌های کوچک استفاده می‌شود. همچنین، قائل شدن به امکان تشکیل شرکت سهامی خاص به صورت تک‌عضوی موجب بروز اشکال «انطباق» با شرکت مسئولیت محدود می‌شود و کارکرد خاص شرکت سهامی خاص را خنثی می‌کند. به عبارت دیگر، تمام اهدافی که با قائل شدن به امکان تشکیل شرکت تک‌عضو سهامی خاص دنبال می‌شود به وسیله شرکت با مسئولیت محدود قابل دسترس است (Feirick, 2001: 3). ضمن اینکه به‌منزله نخستین تجربه نظام حقوقی ایران در اعطای مجوز تشکیل شرکت‌ها به صورت تک‌عضوی نباید گشاده‌دستی کرد.

۲.۳.۱. شرکت‌های تعاونی^۱

تعاون به مفهوم همکاری و مشارکت از جنبه‌های بارز زندگی اجتماعی بشر به شمار می‌رود (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۴: ۸۲). براساس شواهد تاریخی، فعالیت‌های تعاون‌گونه، همواره بخش مهمی از زندگی جمعی انسان را تشکیل داده است. افراد از طریق انواع همیاری در بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی براساس قواعد مورد توافق با یکدیگر مشارکت و همکاری داشته‌اند (دورانت، ۱۳۹۱: ۲۲). در قرن ۱۸ که جمعیت اروپا به دو دسته متمایز تقسیم شده بود؛ یکی ثروتمندان صاحبان کارخانه و اشراف که مالک عمده دارایی‌های خصوصی بودند و

دیگری کارگران و کشاورزان، نیاز به تعاون بیشتر برای طبقه پایین احساس شد که خود بدون مراجعه به طبقه ثروتمند شرایط زندگی را برای خویش فراهم و رفاه بیشتری برای اعضا ایجاد کنند. به عبارت دیگر، تعاونی‌ها به منزله نهادهای عام‌المنفعه در شرایط بحرانی بروز یافتند (غزنوی، ۱۳۷۷: ۶۶) و به عاملی مهم در کنترل اقتصاد آزاد به نفع محرومان و اعضا با درآمد کمتر جامعه تبدیل شدند (عباسی، ۱۳۸۰: ۶۵). از همین رو، هدف شرکت‌های تجاری کسب سود بیشتر است، در حالی که هدف شرکت‌های تعاونی کمک به بهبود وضع اقتصادی، تأمین حواجی و رفاه اعضاست (حسنی، ۱۳۸۵: ۳۳۳). بنابراین، با توجه به پیشینه تاریخی، شرکت تعاونی اجتماع افرادی است که مشترکاتی دارند؛ برای مثال همسایه، خویشاوند یا همکارند که برای دستیابی به منافع مشترک گرد هم می‌آیند. غایت این نوع شرکت‌ها ایجاد رفاه بیشتر برای اعضاست، بنابراین تشکیل این نوع شرکت‌ها به صورت تک‌عضوی غیرممکن و سبب خنثی شدن کارکرد و غایت شرکت تعاونی می‌شود.

۲.۳.۱. شرکت‌های مختلط سهامی^۱ و غیرسهامی^۲

شرکت مختلط فارغ از انواع آن دارای جوهر همکاری است (بورس، ۱۳۴۹: ۴۲). با درک همین ویژگی در حقوق روم شرکت مختلط به صورت عاملیت برقرار بوده است. در حقوق اسلام نیز نمونه‌هایی نزدیک به شرکت مختلط دیده می‌شود مانند عقود مساقات، مزارعه و به‌ویژه مضاربه (خستویی، ۱۳۶۶: ۱۰). از قرون وسطا عده‌ای از ثروتمندان که صاحب سرمایه و منابع مالی بودند و به انجام تجارت به صورت مستقیم تمایل نداشتند، بخشی از اموال خود را در اختیار تجار قرار می‌دادند (این تجار نیز در پی منابع مالی بودند). تجار با این منابع مالی به تجارت می‌پرداختند و سود حاصل را با صاحب سرمایه تقسیم می‌کردند. ویژگی این قرارداد در این بود که صاحب سرمایه در صورت زیان فقط تا میزان سرمایه‌ای که در میان گذاشته بود، مسئول تلقی می‌شد. به تدریج این قرارداد به نوعی از انواع شرکت‌ها و به ابزاری برای اجتناب از ربا تبدیل شد؛ بدین شکل که افراد به جای وام‌دادن، از این طریق به وسیله اشخاص ثالث به تجارت و کسب سود اقدام می‌کردند (اسکینی، ۱۳۷۷: ۱۷۹). از این رو، در شرکت‌های مختلط، تفکیک مسئولیت شرکا به دو گروه در واقع سنگ‌بنا و فلسفه ایجاد این شرکت‌هاست. گروه نخست که شرکای ضامن خوانده می‌شوند، بار مسئولیت تمام بدهی را به دوش می‌کشند (فروچی، ۱۳۷۲: ۲۸۱) و در مقابل از امتیازاتی چون حق اداره شرکت برخوردارند. این در حالی است که گروه دوم یعنی صاحبان سهام، از حق دخالت در اداره امور شرکت محروم بودند و

1. Joint Stock Partnership Co.
2. Limited Partnership Company.

در عین حال از امتیاز مسئولیت محدود به سرمایه خود در شرکت سود می‌برند (عرفانی، ۱۳۷۷: ۱۸۸). با توجه به تنوع این دو دسته از شرکا تشکیل شرکت‌های مختلط در قالب تک‌عضو در عمل غیرممکن است و با جوهر این شرکت‌ها که ابزار همکاری دو گروه صاحبان سرمایه و تجار نیازمند به منابع مالی است، منافات دارد.

۲.۳.۱. شرکت نسبی

شرکت نسبی برای امور تجاری تشکیل شده و مسئولیت هر شریک به نسبت سرمایه‌ای است که در شرکت آورده است (ستوده‌تهرانی، ۱۳۸۲: ۲۵۱). میزان مسئولیت و معیار سنجش آن، کارکرد مهمی برای شرکت نسبی محسوب می‌شود که اعتقاد به امکان تأسیس این شرکت با عضو واحد ضمن ازمیان‌بردن کارکرد خاص شرکت نسبی، موجب بروز ایراد «انطباق» با شرکت تضامنی می‌شود. در پایان شایان یادآوری است که دستورالعمل دوازدهم ۱۹۸۹ اتحادیه اروپا تأسیس هیچ‌یک از شرکت‌های سهامی (عام و خاص)، تعاونی، مختلط (سهامی و غیرسهامی) و نسبی، همچنین تضامنی را در مواد نه‌گانه خود پیش‌بینی نکرده است.

۲.۳.۲. شرکت‌هایی را که می‌توان با عضو واحد تشکیل داد

شرکت‌های ذکرشده در این قسمت شرکت‌هایی‌اند که تشکیل آن‌ها به صورت تک‌عضو از نظر تحلیلی ممکن و مطلوب فضای اقتصادی کشور است.

۲.۳.۳. شرکت با مسئولیت محدود^۱

شرکت با مسئولیت محدود شرکتی است که در آن مسئولیت اعضا فقط تا میزان آورده آن‌هاست و بیش از این در مقابل دیون شرکت مسئولیتی ندارند. به دلیل ریسک پایین در این نوع شرکت‌ها از یک‌سو و مزایای فعالیت در قالب شرکت از سوی دیگر، این نوع شرکت‌ها در دنیای تجارت از سوی بازرگانان با اقبال روبه‌رو شده‌اند (Keatinge, 1992: 29)؛ به‌گونه‌ای که روزبه‌روز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود. هم‌اکنون اکثر کشورهای دنیا امکان تشکیل شرکت مسئولیت محدود با عضو واحد را در قوانین خویش پیش‌بینی کرده‌اند. دستورالعمل دوازدهم اتحادیه اروپا نیز در ماده ۱ به شرکت‌هایی اشاره دارد که امکان تشکیل آن‌ها به صورت تک‌عضو در هر یک از کشورهای عضو وجود دارد و این نکته درخور توجه است که در هر یک از کشورهای عضو به شرکت با مسئولیت محدود اشاره دارد و از ذکر سایر شرکت‌ها اجتناب کرده است. امکان تشکیل شرکت با مسئولیت محدود به صورت تک‌عضوی در ماده

1. Limited liability company. LLC.

۴۷۹ لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی ایران نیز پیش‌بینی شده است.

۲.۲.۳.۲. شرکت تضامنی^۱

شرکت تضامنی از جمله شرکت‌های شخصی محسوب می‌شود (طالب‌احمدی، ۱۳۹۰: ۲۱۸). شرکا در شرکت تضامنی دارای مسئولیت تضامنی‌اند، بدین معنی که اگر دارایی شرکت برای پرداخت دیون کافی نباشد هر یک از شرکا پس از انحلال شرکت به‌تنهایی مسئول پرداخت تمام دیون شرکت‌اند. مسئولیت تضامنی^۲ ابزاری است که قانون‌گذاران در نظام‌های حقوقی برای تضمین انجام تعهد یا جبران خسارت اندیشیده‌اند و نهادی است که بدون تشریفات خاص بیشترین امنیت را در روابط مالی ایجاد می‌کند (جنیدی، ۱۳۷۵: ۹) و به معنای مشارکت در مسئولیت است (سیداحمدی سجادی، ۱۳۸۱: ۹۳). از نظر تحلیل اقتصادی هیچ مانعی در مقابل تجویز تشکیل این نوع شرکت‌ها به صورت تک‌عضوی وجود ندارد، بلکه با توجه به آنچه در ادامه می‌آید (تحت عنوان مزایای شرکت تک‌عضو) و اقبال شرکت تضامنی از سوی مشتریان به دلیل مسئولیت نامحدود صاحب شرکت در مقابل اشخاص ثالث، امکان تشکیل شرکت تضامنی به صورت تک‌عضوی مفید و مطلوب است. تضامن در شرکت تضامنی با عضو واحد ضعیف و متفاوت از معنای تضامن اصطلاحی است. در این نوع شرکت شریکی وجود ندارد تا بحث مشارکت در مسئولیت مطرح شود؛ به عبارتی مسئولیت مشترک مولود تعدد افراد در شرکت است که در فرض حاضر شریکی غیر از مؤسس وجود ندارد. بنابراین، مسئولیت تضامنی بدین صورت تعریف می‌شود که تمام اموال مؤسس شرکت بر خلاف شرکت با مسئولیت محدود، تضمین طلب بستانکاران شرکت است. علاوه بر این، هدف از تأسیس شرکت همیشه به‌گریز از مسئولیت نامحدود منحصر نیست، بلکه گاهی شخص حقیقی از مسئولیت نامحدود پروایی ندارد و به‌منظور جلب اعتماد بیشتر مشتریان به آن راغب نیز است و منظور از فعالیت در قالب شرکت، اهداف دیگری نظیر مزیت‌های چهارم تا ششم ارائه‌شده در گفتار دوم راجع به مزایای تأسیس شرکت با عضو واحد است. همین تفاوت عمده در میزان مسئولیت، مانعی در جهت تحقق ایراد انطباق کارکرد شرکت تضامنی با شرکت با مسئولیت محدود است. ضمن اینکه پذیرش شرکت تضامنی تک‌عضو به معنای کارایی و تعدد ابزارهای یک نظام حقوقی برای پاسخگویی به تمام نیازهای بازرگانی است. بدین توضیح که شرکت با مسئولیت محدود تک‌عضو پاسخگوی نیاز تجاری است که به استفاده از مزایای فعالیت در قالب شرکت تمایل

1. Partnership
2. Solidarité Passive

دارند، اما ریسک‌پذیر نیستند و شرکت تضامنی تک‌عضو ابزاری مناسب برای آن دسته از تجاری است که از یک‌سو به فعالیت در قالب شرکت تمایل دارند و از سوی دیگر، برای جلب اعتماد بیشتر مشتریان از مسئولیت نامحدود ابایی ندارند.

از مهم‌ترین مزایای تأسیس شرکت، تفکیک بین دارایی‌هاست که با وجود وصف تضامنی این مزیت بی‌تأثیر است، اما این امر بدین معنا نیست که تشکیل شرکت تضامنی تک‌عضو بی‌فایده است، زیرا یکی از ایرادات مخالفان شرکت تک‌عضو آن است که بخشی از دارایی فرد، وثیقه دیون وی نیست و این معادل انتقال ریسک به افرادی است که با شرکت تک‌عضو وارد معامله می‌شوند. این در حالی است که با تأسیس شرکت تضامنی تک‌عضو هم امکان استفاده از سایر مزایا برای شرکت‌های تجاری وجود دارد و هم تمایل مشتریان شرکت تضامنی برای معامله، به دلیل مسئولیت تضامنی بیشتر می‌شود. با توجه به این تفاوت، پذیرش تأسیس شرکت با مسئولیت محدود و تضامنی تک‌عضو به معنای تعدد ابزارهای حقوقی است که خود موجب پویایی اقتصاد می‌شود و افراد با انتخاب هر قالب متناسب با تمایلات مشتریان خود، به فعالیت تجاری اقدام می‌کنند.

۳. آغاز، انحلال و کاربردهای شرکت تک‌عضو

این مبحث، شامل دو گفتار است که در گفتار اول با فرض پذیرش شرکت با عضو واحد به چگونگی تشکیل، اداره و انحلال این نوع شرکت پرداخته، سپس مزایایی که شرکت تک‌عضو برای دنیای تجارت و بازیگران آن همراه دارد، بررسی شده است.

۳.۱. نحوه تشکیل، اداره و انحلال شرکت تک‌عضو

در این قسمت به فرض امکان تشکیل شرکت با عضو واحد، باید گفت در تمام مراحل تشکیل اداره و انحلال بدیهی است که باید اصول و تشریفات قانونی مربوط رعایت شود، اما باید به این نکته نیز توجه کرد که شرکت با عضو واحد ماهیت ویژه‌ای دارد و رعایت برخی تشریفات درخصوص آن بی‌جهت است که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود.

۳.۱.۱. تشکیل

بدیهی است که به‌منظور تشکیل شرکت با عضو واحد، چه در قالب تشکیل شرکت با مسئولیت محدود و چه تضامنی باید قوانین مربوط به هر یک و تشریفات آن رعایت شود. ماده ۱۵۴ لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی راجع به تشکیل شرکت‌های تجاری مواردی را بیان می‌دارد، اما ماده ۴۸۰ لایحه به‌منظور قاعده لزوم

هماهنگی احکام و تشریفات با ماهیت شرکت تک‌عضو یا «اصل هماهنگی»، شرکت تک‌عضو را از مواردی که متناسب با ماهیت این نوع از شرکت‌ها نیست معاف می‌کند.

۳.۱.۲. اداره

درخصوص اداره شرکت تک‌عضو نیز رعایت اصل هماهنگی الزامی است. ماده ۴۸۸ لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی راجع به بخش عمده‌ای از مسائل مدیریتی در شرکت تک‌عضو تعیین تکلیف کرده و تمامی وظایف مجامع عمومی شرکت را بر عهده تنها عضو شرکت گذاشته و رعایت مقررات مربوط به دعوت، تشکیل جلسه و تصمیم‌گیری در مجامع عمومی را الزامی ندانسته است.^۱ بند ۱ ماده ۴ دستورالعمل دوازدهم اتحادیه اروپا نیز با تکیه بر این اصل اشاره دارد که تمام وظایف مجامع عمومی بر عهده عضو واحد است. از این رو، تشریفات دعوت از مجامع و حد نصاب‌های لازم برای رسمیت و تصمیم‌گیری لازم نیست. در ادامه بند ۲ مواد ۴ و ۵ دستورالعمل برای حفظ حقوق اشخاص ثالث و تنظیم امور شرکت‌ها، ثبت تصمیمات و قراردادهای شرکت تک‌عضو را الزامی دانسته است؛ امری که لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی ایران در ماده ۴۸۹ از آن پیروی کرده است.^۲

۳.۱.۳. انحلال

درخصوص انحلال شرکت تک‌عضو با توجه به قانون و ماهیت خاص آن باید گفت انحلال شرکت تک‌عضو نیز مانند سایر شرکت‌ها مطابق قانون است، مگر اینکه ترتیباتی که برای انحلال پیش‌بینی شده است با ماهیت شرکت تک‌عضو سازگار نباشد. تفاوت انحلال این نوع شرکت با سایر شرکت‌ها در این است که در جایی که برای انحلال توافق شرکا نیاز است، انحلال مستند به اراده یک نفر است و رعایت برخی تشریفات انحلال مانند رعایت مهلت‌های مقرر و ارسال اظهارنامه الزامی نیست.^۳

۳.۲. مزایای تأسیس شرکت با عضو واحد

مطالب پیشین گویای این موضوع است که تشکیل شرکت با عضو واحد از نظر تحلیلی امکان‌پذیر است. اکنون سؤال این است که فواید عملی پذیرش شرکت تک‌عضو چیست؟

1. Article (4) of Twelfth EC Company Law Directive (89/667).
2. Article (3) of Twelfth EC Company Law Directive (89/667) & Article 60-1 of the French Law on commercial Companies.

۳. ن.ک: مواد ۴۹۱ و ۴۹۲ لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی.

۱. ۲. ۳. شرکت تک‌عضو این امکان را به شخص می‌دهد که اموال و دارایی‌های خود را تفکیک کند و بر بخشی از دارایی که جزو سرمایه شرکت می‌شود، رژیم حقوقی متفاوت حاکم کند. این ویژگی برای افرادی که صاحب سرمایه و مشتاق سرمایه‌گذاری‌اند، اما به هر دلیلی (مثلاً حس تک‌رویی) مایل به مشارکت با افراد دیگر نیستند، امکان سرمایه‌گذاری ایجاد می‌کند و سبب می‌شود، سرمایه‌های موجود در جامعه در بستر سرمایه‌گذاری اصولی قرار گیرند. همچنین، تفکیک ایجادشده در دارایی برای تاجر امنیت مالی ایجاد می‌کند. البته این مزیت تنها در شرکت مسئولیت محدود وجود دارد و درخصوص شرکت تضامنی صادق نیست (Radenkovic Jocić, 2005: 211).

۲. ۲. ۳. امور اداری که در شرکت‌ها معمول است، در شرکت تک‌عضو بسیار کمتر از سایر شرکت‌هاست. بنابراین، مدیریت نیز در شرکت تک‌عضو می‌تواند بسیار منعطف و سریع عمل کند، زیرا همه چیز وابسته به اراده مؤسس شرکت است.

۳. ۲. ۳. در شرکت تک‌عضو به دلیل اینکه صاحب شرکت غالباً خود مدیر شرکت است امکان بروز «مشکل نمایندگی»^۱ وجود ندارد. برخی اقتصاددانان بر این نظرند که مدیران شرکت‌ها بنا به تئوری نفع شخصی به جای تلاش برای سودآوری شرکت، ابتدا منافع خود را تعقیب می‌کنند (نمازی، ۱۳۸۴: ۱۴۹). شرکت تک‌عضو در عمده موارد از سوی فرد مؤسس اداره می‌شود و در حقیقت شرکت تک‌عضو نیز به این جهت تأسیس می‌شود که تاجر تمایل به حضور غیر ندارد (گروه نویسندگان، ۱۳۹۲: ۲۱۶).

۴. ۲. ۳. طبق ماده ۱۰۵ قانون مالیات‌های مستقیم مجموع درآمد شرکت‌ها مشمول ۲۵ درصد مالیات است، در حالی که درآمد اشخاص حقیقی طبق ماده ۱۳۱ همان قانون تا ۳۵ درصد نیز خواهد بود، بنابراین می‌توان با ثبت شرکت با عضو واحد به صورت قانونی مالیات کمتری پرداخت کرد.

۵. ۲. ۳. مزیت دیگر شرکت با عضو واحد استفاده از مزایای پیش‌بینی‌شده در بازار بورس برای شخصیت‌های حقوقی است. سقف مجاز موقعیت‌های معاملاتی باز^۲ برای مشتریان حقیقی ۱۰۰ قرارداد است. با توجه به اینکه اندازه هر قرارداد آتی ۱۰ سکه است، هر شخص حقیقی می‌تواند ۱۰۰۰ سکه تعهد به خرید کند که به ازای هر ده سکه باید قیمت یک سکه را به‌منزله تضمین به نفع فروشنده نزد اتاق پایاپای ودیعه گذارد.^۳ این در حالی است که مشتریان حقوقی می‌توانند به اندازه اشخاص حقیقی و قابل افزایش تا اندازه‌ای که مجموع وجوه

1. Agency Problem

۲. منظور از موقعیت معاملاتی باز هر مشتری، قراردادهای خریداری‌شده‌ی وی است که هنوز فروخته نشده‌اند.

۳. وجه تضمین به میزان ۱۰ درصد قیمت ۱۰ سکه است.

تضمین اولیه، حداکثر به میزان ۱۰ درصد سرمایه ثبت‌شده آن‌ها باشد تعهد به خرید سکه کنند که با افزایش سرمایه شرکت نیز می‌توانند تعداد سکه‌ها را افزایش دهند.

۳. ۲. ۶. از مهم‌ترین مزایای تأسیس شرکت با عضو واحد امکان انتخاب رژیم حقوقی حاکم بر روابط خویش است؛ بدین توضیح که رعایت قواعد آمره به شرط اینکه فرد مشمول موضوع آن قاعده آمره باشد، در هر نظام حقوقی گریزناپذیر است. این در حالی است که فرد با تأسیس شرکت با عضو واحد می‌تواند رژیم حقوقی حاکم بر روابط خویش را تغییر دهد، زیرا از قلمرو موضوع اشخاص حقیقی به قلمرو موضوع اشخاص حقوقی درآمده است. برای نمونه مطابق ماده ۴ دستورالعمل صدور مجوز تأسیس و فعالیت کارگزاری در بورس قواعد حاکم بر درخواست مجوز اشخاص حقوقی و حقیقی تفاوت‌های عمده دارد. در نظام حقوقی ایران نیز این انتخاب رژیم حقوقی شایع است مانند موردی که فرد برای احتراز از ایجاد حق شفعه برای شریک خویش، به‌راستی به صلح حصه خود اقدام می‌کند.

۴. نتیجه‌گیری

در قانون تجارت ایران تشکیل شرکت با عضو واحد پیش‌بینی نشده است. این در حالی است که در اغلب کشورهای جهان امکان تشکیل چنین شرکت‌هایی وجود دارد. به دلیل وجود ارتباطات تجاری مرسوم بین کشورهای جهان و به‌ویژه وضعیت ایران از این جهت که کشوری سرمایه‌پذیر است و به دلایل تاریخی نظیر وقوع انقلاب که موجب مصادره یا ملی‌شدن برخی از شرکت‌ها شد، مصادیقی از شرکت‌های تک‌عضو در نظام حقوقی ایران مشاهده می‌شود، مانند شرکت‌هایی که کلیه سهام آن‌ها در مالکیت دولت است.

شرکت تک‌عضو بیش از هر چیز ناشی از نیازهای پیچیده دنیای تجارت امروز است. از این رو، قانون‌گذاران باید نسبت به پذیرش آن در نظام حقوقی با انعطاف بیشتری برخورد کنند، اما این به معنای گشاده‌دستی در اعطای این مفهوم نیست، زیرا برخی شرکت‌های تجاری مانند شرکت‌های سهامی (عام و خاص)، شرکت‌های تعاونی، شرکت‌های مختلط و شرکت نسبی را با توجه به ماهیت و کارکرد آن‌ها نمی‌توان به صورت تک‌عضوی تأسیس کرد. در مقابل فقط شرکت‌های با مسئولیت محدود و تضامنی‌اند که تک‌عضوی بودن با ماهیت آن‌ها سازگار است. علاوه بر این، قائل‌شدن به تک‌عضوی بودن برخی شرکت‌ها به دلیل اینکه به طرز دقیق از جهت ساختار و کارکرد، منطبق بر نوع دیگری از شرکت‌ها می‌شوند، امری بیهوده و فاقد اثر حقوقی است؛ ایرادی که ایراد انطباق نامیده شد.

تشکیل، ثبت، اداره، تبدیل و انحلال شرکت تک‌عضو به دلیل ساختار ویژه‌ای که دارد با سایر شرکت‌ها متفاوت است، اما در هر حال در تمام مراحل تشکیل، ثبت، اداره، تبدیل و

انحلال شرکت باید دو نکته را در نظر داشت. نخست آنکه رعایت تمامی تشریفات قانونی در همه مراحل الزامی است و دوم آنکه تشریفات باید مناسب و هماهنگ با ساختار ویژه شرکت تک‌عضو باشد که می‌توان از آن به اصل هماهنگی تعبیر کرد؛ اصلی که به نحو تلویحی در مواد ۴۸۰ و ۴۸۸ لایحه تجارت مصوب ۱۳۹۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی و بند ۱ ماده ۴ دستورالعمل دوازدهم ۱۹۸۹ اتحادیه اروپا به آن اشاره شده است.

شرکت تک‌عضو برای فضای اقتصادی مزایایی همراه دارد؛ با تأسیس شرکت تک‌عضو فارغ از وضعیت خاص شرکت تک‌عضو تضامنی، بین دارایی صاحب شرکت و شرکت تفکیک ایجاد می‌شود و تاجر بدین وسیله بخشی از اموال خود را مصون نگه می‌دارد که این امر سبب ایجاد امنیت مالی برای وی می‌شود. اشخاص ثالثی که با شرکت تک‌عضو وارد معامله می‌شوند به دلیل تک‌عضوی بودن و هم اینکه قالب شرکت (با مسئولیت محدود) همراه نام شرکت درج می‌شود با آگاهی وارد معامله با شرکت می‌شوند، بنابراین با خطری ناخواسته روبه‌رو نمی‌شوند. مدیریت شرکت تک‌عضو بسیار منعطف‌تر و همراه تشریفات کمتری نسبت به باقی شرکت‌هاست، زیرا تمام تصمیم‌گیری‌ها قائم به یک شخص است، همچنین مشکل نمایندگی نیز وجود ندارد. درآمد شرکت تک‌عضو به منزله شخص حقوقی مشمول مالیات کمتری نسبت به اشخاص حقیقی می‌شود و امکان سرمایه‌گذاری شرکت تک‌عضو در بازار سرمایه (مثل سرمایه‌گذاری در قراردادهای آتی سکه) بسیار گسترده‌تر از اشخاص حقیقی است. همچنین با تأسیس شرکت تک‌عضو افراد می‌توانند تاحدی رژیم حقوقی حاکم بر روابط خویش را انتخاب کنند. این موارد دلایلی هستند که می‌تواند تجویز شرکت تک‌عضو از سوی قانون‌گذار را توجیه کنند.

منابع و مأخذ

الف) فارسی

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی و بریمانی، فرامرز (۱۳۸۴). «بررسی تطبیقی تعاون و جایگاه آن در نظام‌های اقتصادی-اجتماعی»، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۹.
۲. اسکینی، ربیعا (۱۳۷۷). حقوق تجارت شرکت‌های تجاری، جلد ۱، تهران: سمت.
۳. اعظمی زنگنه، عبدالحمید (۱۳۵۳). حقوق بازرگانی، به کوشش سهراب امینیان، بی‌جا: بی‌نا.
۴. جعفری، علی (۱۳۹۱). اصول و مبانی سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار، تهران: کیومرث.
۵. جنیدی، لعیا (۱۳۷۵). «تضامن و آثار و اوصاف آن»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی (دانشگاه تهران)، شماره ۳۵.
۶. حسنی، حسن (۱۳۸۵). حقوق تجارت، تهران: میزان.
۷. خستویی، هوشنگ (۱۳۶۶). «مروری بر تاریخچه قانون تجارت و شرکت‌های سهامی عام و خاص»، مجله حسابدار، شماره ۳۹.
۸. دورانت، ویل (۱۳۹۱). تمدن ایران زمین و مشرق زمین، مترجمان حسن کامیاب، محمدامین علی‌زاده و لیلی زارع، تهران: بهنود.

۹. رسایی‌نیا، ناصر (۱۳۷۷). کلیات حقوق بازرگانی، تهران: ویستار.
۱۰. ستوده‌تهرانی، حسن (۱۳۸۲). حقوق تجارت، جلد ۱، تهران: دادگستر.
۱۱. سیداحمدی سجادی، سیدعلی (۱۳۷۸). «مقایسه شرکت مدنی و شرکت تجاری در حقوق ایران»، مجله مجتمعه آموزش عالی، شماره ۴.
۱۲. ----- (۱۳۸۱). «تضامن در اسناد تجاری»، مجله مجتمعه آموزش عالی، شماره ۱۴.
۱۳. طالب‌احمدی، حبیب (۱۳۹۰). «مسئولیت شرکای شرکت تضامنی در قانون تجارت و لایحه اصلاحی آن»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۴.
۱۴. عباسی، بیژن (۱۳۸۶). «بررسی ویژگی‌های حقوقی دولت»، پژوهش‌نامه حقوق و علوم سیاسی، شماره ۵.
۱۵. عباسی، محمدرضا (۱۳۸۰). «ارزش‌های اقتصاد تعاونی و نقش آن در توسعه اقتصادی»، مجله بانک و اقتصاد، شماره ۱۶.
۱۶. عرفانی، محمود (۱۳۷۵). حقوق تجارت به زبان ساده، تهران: ماجد.
۱۷. غزنوی، شعبان (۱۳۷۷). «مقدمه‌ای بر تعاون و تعاونگری»، مجله تعاون، شماره ۸۱.
۱۸. فتاحی‌اردکانی، محسن (۱۳۹۲). «ماهیت ماهیت»، مجله معرفت، شماره ۱۸۸.
۱۹. فروچی، حمید (۱۳۷۲). حقوق تجارت شرکت‌های سرمایه‌ای-مختلط و شخصی، تهران: روزبهان.
۲۰. «فعالیت‌های شرکت‌های مختلط بین‌المللی در کشورهای در حال توسعه» (۱۳۴۹). مجله بورس، دوره اول، شماره ۸۸.
۲۱. فیلد، لیتل و ویلسون، هنری (۱۳۷۳). تاریخ اروپا، ترجمه فریده قره‌جهداغی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
۲۲. قلی‌زاده، احد (۱۳۹۰). «تحلیل مسائل حقوقی نظام بازرسی شرکت‌های سهامی دولتی و عمومی»، پژوهش‌نامه بازرگانی، شماره ۵۸.
۲۳. کاویانی، کوروش (۱۳۸۶). حقوق شرکت‌های تجاری، تهران: میزان.
۲۴. گروه نویسندگان (۱۳۹۲). نهادهای مالی، جلد ۱، تهران: سازمان بورس.
۲۵. محمودی، اصغر (۱۳۸۴). «تشکیل شرکت با عضو واحد»، مجله مصباح، شماره ۶۱.
۲۶. نمازی، محمد (۱۳۸۴). «بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره ۴۳.

(ب) خارجی

27. Campbell Black H (1968). *Black's Law Dictionary*, Revised Fourth Edition, Eagan: West Publishing co.
28. Davies. P & Worthington. S (2012). *Principles of Modern Company Law*, London: Sweet & Maxwell.
29. Dickinson. S.M, (2010). "Introduction to the New Company Law of the People's Republic of China".
30. Feirick. J (2001). "Using a Limited Liability Company to Operate a Pennsylvania Family Farm Business", Under the Direction and Supervision of Professor Lance Cole.
31. Keatinge, L.E., Ribstein, S., Pace Hamill (1992). "The Limited Liability Company: A Study of the Emerging Entity", *American Bar Association*.
32. Lacy. J (2002). *Reform of UK Company Law*, First published, London: Cavendish Publishing Limited.
33. Li. R (2010). "Brief Analysis of One-Man Company Credit Legal System", scientific research, vol.1.
34. Radenkovic Jocić D (2005). "A Single Member Company Convenient or Not For The Founders", *Economics and Organization*, Vol. 2.
35. Tessema, A.M (2012). "Comparative Single-Member Companies of Germany, France and England", USA: LL.B, LLM, Addis Ababa University, Ethiopia, and Temple University, Philadelphia.